

RAPPORT • UNDERSÖKNING

VA-vardagen 2026

Så beskriver 98 kommunala VA-organisationer sitt arbete, sina utmaningar och vad som krävs framåt

SOKIGO
PART OF ADDNODE GROUP

Innehåll

Sammanfattning....3
Om undersökningen....4
1. Kunskapen finns, resurserna räcker inte....4
2. Det akuta tränger undan det förebyggande....6
3. Kompetensförsörjningen oroar....7
4. Arbetet i fält fungerar, men bygger på människor....8
5. Det tydligaste utvecklingsområdet: ett digitalt och datadrivet arbetssätt....9
6. Säkerhet: kraven växer, ansvaret är delat....10
7. Resurserna skiljer, arbetssätten mindre....10
Så hänger resultaten ihop med Svenskt Vattens investeringsrapport....11
Frågor att ta med sig....12
Om metoden....12

Sammanfattning

VA-Sverige vet vad som behöver göras, men resurserna räcker inte till. Det är den tydligaste bilden när 98 kommunala VA-organisationer beskriver sin vardag med egna ord.

Bilden stämmer väl med Svenskt Vattens investeringsrapport 2026, som visar att omkring 590 miljarder kronor behöver investeras i VA-infrastrukturen fram till 2040. Svenskt Vatten konstaterar att den avgörande frågan nu är hur investeringarna ska prioriteras, finansieras och genomföras. Den här undersökningen visar hur det ser ut i vardagen hos dem som ska göra det.

De flesta arbetar efter en förnyelseplan och känner sig trygga i sina beslut. Samtidigt tar åtta av tio upp ekonomin som ett hinder i arbetet. På frågan om den största utmaningen de närmaste åren nämner sju av tio ekonomin eller förnyelsen av åldrande ledningar och anläggningar. Mer än hälften pekar på brist på personal, kompetens eller tid. Det akuta tränger ofta undan det förebyggande, och kraven på säkerhet växer.

Sju insikter sammanfattar resultatet:

1. **Kunskapen finns, resurserna räcker inte.** Ekonomin är det överlägset vanligaste hindret.
2. **Det akuta tränger undan det förebyggande.** Planerat underhåll får ofta vika när något går sönder.
3. **Kompetensförsörjningen oroar.** Bristen på personal och tid märks mest i de mindre organisationerna, där två av tre tar upp den.
4. **Arbetet i fält fungerar, men bygger på människor.** Sju av tio dokumenterar helt eller delvis i efterhand, och mycket förs vidare muntligt.
5. **Steget till ett digitalt och datadrivet arbetssätt är det tydligaste utvecklingsområdet.** Det gäller hela kedjan, från hur informationen fångas i fält till hur förnyelsen prioriteras.
6. **Säkerhetskraven växer, och ansvaret är delat.** NIS2 och hotbilden har påverkat prioriteringarna, och ofta är det kommunens IT- eller säkerhetsfunktion som ansvarar för arbetet.
7. **Resurserna skiljer, arbetssätten mindre.** De mindre organisationerna känner bristen på personal och tid tydligast, men sättet att dokumentera i fält ser i stort sett likadant ut oavsett storlek.

Det tydligaste utvecklingsområdet är steget till ett digitalt och datadrivet arbetssätt. Sju av tio dokumenterar helt eller delvis i efterhand, och färre än en av tio beskriver en förnyelse som prioriteras utifrån samlade data och risk. Det är där information går

förlorad mellan fält, system och beslut, och där det finns mest att vinna när resurserna är knappa.

Om undersökningen

98 VA-organisationer, som tillsammans ansvarar för vatten och avlopp i 106 kommuner, har intervjuats per telefon hösten 2026. De som svarat är främst VA-chefer, driftchefer och enhetschefer.

Intervjuerna handlade om förnyelseplanering, beslutsunderlag, drift och underhåll, arbetet i fält, systemstöd, dricksvattenkvalitet, säkerhet och investeringar. Alla frågor var öppna, och deltagarna svarade med egna ord.

Storleksklass	Invånare	Antal organisationer
Större kommuner	minst 50 000	16
Mellanstora kommuner	20 000–49 999	31
Mindre kommuner	under 20 000	51

Så läser du siffrorna. Andelarna visar hur många som själva tog upp något under intervjun, utan att få färdiga svarsalternativ. Att en organisation inte nämner något betyder inte att det inte gäller dem. Siffrorna visar alltså vad som ligger överst i tankarna hos VA-ansvariga, inte en fullständig kartläggning.

1. Kunskapen finns, resurserna räcker inte

Åtta av tio VA-organisationer tar någon gång under intervjun upp ekonomin som ett hinder. Inget annat hinder nämns lika ofta.

Samtidigt saknar organisationerna inte kunskap om vad som behöver göras. Sex av tio arbetar efter en förnyelseplan, och lika många säger att de inte saknar något för att fatta trygga beslut. Problemet är att genomföra det man vet med de pengar, den personal och den tid som finns.

Den största utmaningen de närmaste åren

Ekonomin och den åldrande infrastrukturen är två sidor av samma sak. På frågan om de största utmaningarna de närmaste åren nämner sju av tio ekonomin, förnyelsen av åldrande ledningar och anläggningar eller stora investeringsprojekt. Andelen är lägre än för ekonomin som hinder, eftersom frågan gäller det som ligger överst och inte allt som försvårar arbetet.

Sju av tio: ekonomi eller förnyelse är den största utmaningen framåt

7 av 10

Nämner ekonomi, förnyelse eller stora investeringar som största utmaning de närmaste åren: 70 av 96

Intervjuundersökning bland 98 kommunala VA-organisationer, hösten 2026. Bas: de 96 som svarade på frågan om största utmaningar.

Den åldrande infrastrukturen beskrivs alltså sällan som ett problem i sig, utan som en fråga om pengar och om att hinna. För den som ska genomföra arbetet är det inte ledningarnas ålder som är det svåra, utan att få resurserna att räcka till förnyelsen.

> *”Underhåll, det har inte fått kosta några pengar i många år. Vilket gör att anläggningarna inte underhållits i den grad som de behövt.” – Driftchef*

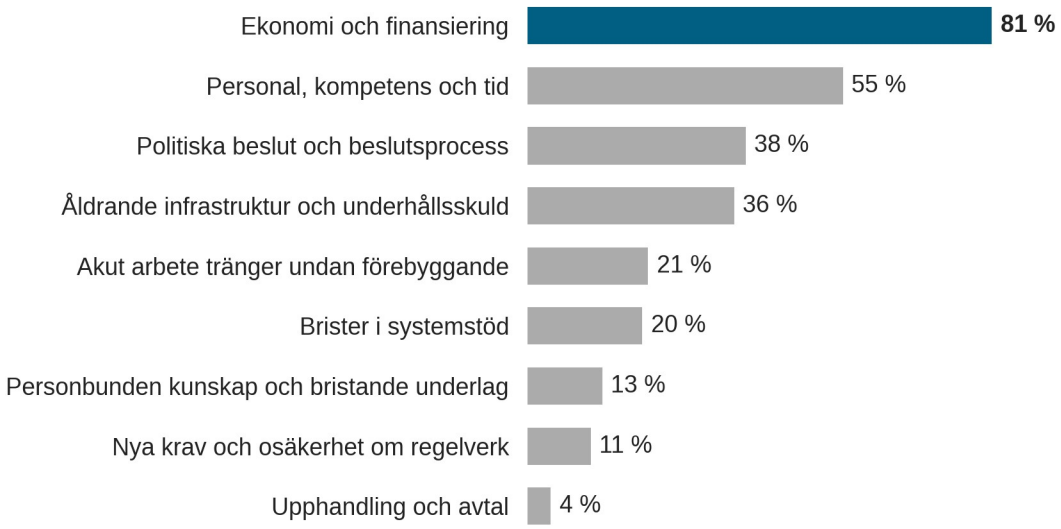
Ekonomin hänger ihop med de andra hindren. När pengarna inte räcker blir prioriteringen mellan investeringar, underhåll och nya krav svårare, och fyra av tio tar upp politiska beslut och beslutsprocessen som ett hinder, vilket ställer krav på tydliga beslutsunderlag.

> *”Det är en prioritering bland många saker som gör att man måste välja givetvis för det finns ju en begränsning vad vi kan höja avgifter och vad som är rimligt så jag skulle säga ekonomin styr.” – Enhetschef VA*

Diagrammet visar vilka hinder organisationerna tar upp någon gång under intervjun.

Åtta av tio tar upp ekonomin som ett hinder

Andel av 98 VA-organisationer som tog upp hindret någon gång under intervjun

Intervjuundersökning bland 98 kommunala VA-organisationer, hösten 2026. Flera svar per organisation möjliga.

2. Det akuta tränger undan det förebyggande

Bland de 73 organisationer vars beskrivning av underhållet gick att bedöma har nästan alla ett planerat underhåll, men för de flesta räcker det inte hela vägen. Sju av tio beskriver ett arbete som är delvis planerat, där akuta insatser, tidsbrist eller gamla anläggningar gör att det förebyggande får vänta. Ungefär tre av tio beskriver ett underhåll som i huvudsak är planerat och förebyggande. Det är vår bedömning utifrån hela svaret. Två av tio tar själva upp att det akuta tränger undan det förebyggande, vilket syns i diagrammet i kapitel 1.

Mönstret är välbekant: en läcka eller ett haveri går före det planerade, och det som skjuts upp blir nästa års akuta problem. Tre av tio tar upp brist på personal eller tid som en direkt orsak.

Vad står på spel? Svenskt Vatten konstaterar i sin investeringsrapport att kostnaderna inte försvinner om investeringarna uteblir. I stället ökar riskerna för läckage, bräddningar, vattenbrist, kokningsrekommendationer och störningar i samhällsviktig verksamhet.

VA-organisationerna i vår undersökning beskriver sällan de riskerna med egna ord. Men mekanismen syns i hur de arbetar: en av tre låter driftstörningar, läckor och kända problem styra förnyelsen av ledningsnätet.

En av tre låter läckor och driftstörningar styra förnyelsen

3 av 10

Låter driftstörningar, läckor och kända problem styra förnyelsen: 28 av 87 organisationer

Intervjuundersökning bland 98 kommunala VA-organisationer, hösten 2026. Bas: de 87 som beskrev hur förnyelsen planeras.

När det förebyggande får vänta blir nästa läcka det som avgör vad som åtgärdas. Ju längre det pågår, desto större blir risken för just de händelser som Svenskt Vatten varnar för.

> *”Det mest utmanande är att hinna med och byta allt innan det går sönder.” – Ansvarig inom VA*
>
> *”Vi jobbar inte så mycket förebyggande för det har vi inte resurser till utan vi släcker mest bränder.” – Enhetschef*

Flera beskriver också hur svårt det är att hålla fast vid ett nytt arbetssätt när vardagen trycker på. En driftchef säger att det är lätt att man hamnar i gamla fotspår.

3. Kompetensförsörjningen oroar

Mer än hälften av VA-organisationerna tar upp brist på personal, kompetens eller tid. Bland de mindre organisationerna gäller det två av tre.

Det stämmer med Svenskt Vattens bild. Enligt deras rapport om VA-organisationernas kompetensbehov närmar sig nästan var fjärde anställd i medlemsorganisationerna pensionsåldern.

Rekryteringen är svår, och i små organisationer blir varje person avgörande. Flera beskriver att kunskapen om nät och anläggningar sitter hos enskilda medarbetare snarare än i system och dokumentation.

> *”Svårt att få någon att ’hålla i en spade’ idag, speciellt ungdomar är svåra att sätta i arbete.” – VA-chef*

4. Arbetet i fält fungerar, men bygger på människor

I fält uppstår mycket av kunskapen om nät och anläggningar: vad som har åtgärdats, vad man hittade och var ledningen faktiskt ligger. Hur den informationen fångas avgör vad som finns kvar när nästa beslut ska fattas.

Sju av tio dokumenterar helt eller delvis i efterhand

7 av 10

Dokumenterar helt eller delvis i efterhand: 66 av 96 organisationer

Intervjuundersökning bland 98 kommunala VA-organisationer, hösten 2026. Bas: de 96 som beskrev hur de dokumenterar i fält.

Drygt en av fem dokumenterar främst direkt på plats, och ungefär en av sex använder ett digitalt verktyg i fält. De flesta blandar, eller för in uppgifterna när de är tillbaka vid datorn.

> *”Det sker i efterhand i dagens system, finns möjlighet till att göra det direkt men oftast så sker det i efterhand.” – Driftansvarig*

Informationsflödet mellan kontor och fält fungerar bra enligt mer än hälften. Men det bygger ofta på människor. En av fyra beskriver möten och muntliga överlämningar, och lika många att korta vägar i en liten organisation gör att informationen når fram. Var tredje har en app eller ett digitalt system för flödet.

> *”Vi tar det oftast muntligt med varandra. Använder inga system, utan man ses vid fikabordet till exempel.” – Driftchef*

Slutsatsen är att arbetet i fält fungerar i vardagen men är sårbart på två sätt. Det som dokumenteras i efterhand riskerar att bli ofullständigt eller komma in sent, och det som förs vidare muntligt finns bara kvar så länge samma personer gör det. Båda påverkar hur tillförlitligt och aktuellt underlaget blir när underhåll och förnyelse ska prioriteras. Andelen som dokumenterar i efterhand är ungefär densamma oavsett organisationens storlek.

5. Det tydligaste utvecklingsområdet: ett digitalt och datadrivet arbetssätt

Det tydligaste utvecklingsområdet i undersökningen är steget till ett digitalt och datadrivet arbetssätt. Med det menar vi hela kedjan, inte en enskild plan: att informationen fångas digitalt i fält, samlas och analyseras i system och används när drift, underhåll och förnyelse prioriteras.

Tydligast syns det i hur organisationerna planerar förnyelsen av ledningsnätet. Utifrån hur de själva beskriver den planeringen har vi delat in de 85 organisationer vars svar gick att bedöma i tre nivåer:

Nivå	Kännetecken	Andel
Reaktiv	Åtgärdar kända problem och driftstörningar, utan beskriven plan	12 %
Planbaserad	Förnyelseplan för ledningsnätet, eller prioritering utifrån ålder, material, skick eller störningar	81 %
Datadriven och riskbaserad	Samlade data kombineras med inspektion, skicksbedömning eller riskanalys	7 %

Tre av fyra av dem som låter läckor och driftstörningar styra förnyelsen väger också in en plan, ålder eller skick, och räknas därför som planbaserade. Det förklarar varför andelen reaktiva är lägre än den tredjedel som nämns i kapitel 2.

Med små resurser är det svårare att arbeta systematiskt, och det märks i svaren. En VA-chef säger rakt ut att man inte är så bra på det, och att det går mycket på magkänsla.

I andra änden finns de som väger samman flera underlag:

> *”Vi baserar det på ålder, störningsrapporter. Vi gör ledningsnätsinspektioner och filmar ledningar. Vi kollar också på hur viktig ledningen är, vad risken och konsekvenserna är beroende på ledning.” – VA-chef*

Att så få hamnar i den högsta nivån betyder inte att resten fattar dåliga beslut. Många har god kännedom om sina nät. Men när resurserna är knappa blir det viktigare att kunna visa varför en sträcka ska prioriteras före en annan, både internt och inför politiken. Där gör ett datadrivet underlag skillnad.

Samma steg syns i fält. Sju av tio dokumenterar helt eller delvis i efterhand, och mycket förs vidare muntligt (se kapitel 4). Ett datadrivet arbetssätt börjar där: det som inte fångas i fält går inte att väga in i nästa prioritering. Det är också ett sätt att göra mer med de resurser som finns, eftersom information som redan tas fram kan användas fler gånger.

6. Säkerhet: kraven växer, ansvaret är delat

Nästan nio av tio säger att NIS2 eller den förändrade hotbilden har påverkat hur de prioriterar. Två av tre svarar ett tydligt ja, och var femte att det delvis har påverkat eller främst handlar om nya lagkrav.

Nästan nio av tio har ändrat sina prioriteringar

9 av 10

Säger att NIS2 eller hotbilden helt eller delvis har påverkat prioriteringarna: 70 av 81 organisationer

Intervjuundersökning bland 98 kommunala VA-organisationer, hösten 2026. Bas: de 81 som svarade på frågan.

> *”Ja definitivt, betydligt mer tid och resurser på den frågan idag.” – VA-chef*

Ansvaret delas ofta med kommunen. Ungefär hälften beskriver att kommunens IT- eller säkerhetsfunktion ansvarar för eller driver arbetet. Säkerhetsarbetet kräver specialistkompetens som är svår att bygga upp i varje enskild VA-organisation, och samverkan gör att kompetensen kan användas där den behövs.

De flesta beskriver säkerhetsarbetet som något som pågår och utvecklas, inte som ett projekt som blir klart. Kraven kommer att fortsätta öka, och samverkan mellan VA, kommunens IT-funktion, andra kommuner och branschen blir då allt viktigare.

7. Resurserna skiljer, arbetssätten mindre

De mindre organisationerna känner bristen på personal och tid mest i vardagen. Ekonomin tas däremot upp som hinder av en stor majoritet i alla storleksklasser. Men sättet att arbeta skiljer sig mindre mellan stora och små än man kanske tror.

Andel som tar upp …	Större	Mellanstora	Mindre
Brist på personal eller tid i drift och underhåll	1 av 10	2 av 10	4 av 10

Andra saker ser i stort sett likadana ut oavsett storlek: sättet att dokumentera i fält och arbetet med dricksvattenkvalitet.

Det mest intressanta är att storleken inte ensam avgör hur långt man kommit. Fem mindre organisationer beskriver ett arbetssätt som hör till de mest strukturerade i hela undersökningen, när förnyelse, drift, fältarbete och säkerhet vägs samman. Det

visar att ett systematiskt arbetssätt går att bygga även med små resurser. Gruppen större kommuner är liten, 16 organisationer, och skillnaderna mellan grupperna ska läsas som tendenser.

Så hänger resultaten ihop med Svenskt Vattens investeringsrapport

Svenskt Vattens investeringsrapport och den här undersökningen beskriver samma utmaning från två håll. Investeringsrapporten räknar på vad som behöver göras i hela landet och vad det kostar. Den här undersökningen beskriver förutsättningarna hos dem som ska göra det.

	Svenskt Vattens investeringsrapport 2026	**VA-vardagen 2026**
Perspektiv	Nationellt, i kronor: vad som behöver investeras fram till 2040	Lokalt, i vardagen: hur de som ska genomföra det arbetar i dag
Underlag	Uppgifter som kommunerna rapporterat, avser 2024	Intervjuer med 98 VA-organisationer hösten 2026
Infrastrukturen	Närmare 70 procent av behovet gäller att bevara, förnya och ersätta det som redan finns	Sju av tio nämner ekonomi, förnyelse eller stora investeringar som största utmaning de närmaste åren
Ekonomin	Kapitalkostnaderna växer, och taxeintäkterna behöver öka kraftigt fram till 2040	Åtta av tio tar upp ekonomin som ett hinder
Genomförandet	Sektorns genomförandeförmåga behöver stärkas	Mer än hälften tar upp brist på personal, kompetens eller tid
Prioriteringen	Frågan är hur investeringarna ska prioriteras	Färre än en av tio beskriver en prioritering utifrån samlade data och risk
Riskerna	Läckage, bräddningar, vattenbrist och kokningsrekommendationer om investeringarna uteblir	Nämns sällan, men en av tre låter läckor och driftstörningar styra förnyelsen
Vad som behövs	Nationella förutsättningar: finansieringsutredning, ökad VA-beredskap, tydligare ansvar	Lokala förutsättningar: pengar, personal och ett arbetssätt som gör det möjligt att prioritera rätt

Likheterna är tydliga. Båda pekar ut förnyelsen av befintlig infrastruktur som kärnan, ekonomin som det stora hindret och prioriteringen som den avgörande frågan.

Skillnaden ligger i var problemet syns. På nationell nivå handlar det om miljarder och risker. I vardagen handlar det om att räcka till: att hinna med det förebyggande, att behålla kunskapen och att få information från fält och system att räcka som underlag. Tillsammans visar rapporterna att investeringsbehovet inte bara är en fråga om finansiering, utan också om förmågan att genomföra investeringarna och prioritera rätt.

Frågor att ta med sig

Resultaten väcker några frågor som kan vara värda att ställa i den egna organisationen:

1. Hur stor del av ert underhåll är planerat, och vad får vika när något akut händer?
2. Vilken kunskap om nät och anläggningar finns i dag bara hos enskilda medarbetare?
3. Kan ni visa politiken varför en ledningssträcka eller anläggning ska prioriteras före en annan?
4. Fångas informationen från fält så att den går att använda i nästa beslut?
5. Vem driver arbetet med NIS2 i er kommun, och hur delaktig är VA-organisationen?
6. Vad skulle ni kunna åstadkomma med samma resurser om prioriteringen blev tydligare?
7. Vad betyder er del av det nationella investeringsbehovet för taxa, bemanning och arbetssätt, och har ni förutsättningar att genomföra den?

Undersökningen visar att många står inför samma utmaningar. Det gör också erfarenhetsutbyte mellan kommuner värdefullt, inte minst mellan organisationer av olika storlek.

Om metoden

Undersökningen genomfördes som telefonintervjuer med öppna frågor hösten 2026, på uppdrag av Sokigo. Svaren har analyserats genom att varje svar sorterats in i teman, och resultatet har sedan sammanställts per tema och per storleksklass.

- **Vad andelarna visar.** En organisation räknas om den tagit upp ett tema någon gång under intervjun. Eftersom deltagarna inte fick färdiga svarsalternativ visar siffrorna vad som ligger överst i tankarna, inte en fullständig bild. Ett svar kan innehålla flera teman, så andelarna summerar inte till 100 procent.

- **Mognadsnivåer.** Nivåerna bygger på hur organisationerna själva beskrev sitt arbetssätt. Den som inte nämnde exempelvis en riskanalys kan ändå ha en, så den högsta nivån är sannolikt underskattad.
- **Organisationer, inte kommuner.** Där samma organisation ansvarar för flera kommuner räknas den en gång. Storleksklassen utgår då från den största kommunen.
- **Anonymitet.** Inga svar kan kopplas till enskilda kommuner eller organisationer. Citaten är avidentifierade och anges med respondentens roll.

Källor: Svenskt Vatten, Investeringsrapporten 2026 · Svenskt Vatten, VA-organisationernas kompetensbehov del 2

Tack till alla VA-organisationer som tog sig tid att delta.